

вероятно селище от неолита, халколита и Средновековието с площ от над 700 дка, включващ и селищната могила в м. Клиседжика (обр. 3.6).

Поради минималната вероятност за откриване на запазени структури в рамките на сервитута, след приключването на предварителното проучване не се наложи продължение.

Литература

- Миков 1933:** В. Миков. Предисторически селища и находки в България (Материали за археологическата карта на България, кн. VII). София, 1933.
- Чилингиров 1920:** А. Чилингиров. Рапорт върху изучаването на предисторическите селища в Североизточна България. – Годишник на Народния археологически музей, I, 1920, 68 – 75.
- Чукалев и др. 2013а:** К. Чукалев, Д. Рабовянов, Ж. Узунов, Н. Русев, Д. Чернаков, Т. Тодоров. Издирвания на археологически обекти по трасето на газопровод „Набуко“, сектор 4, ревизия Е. – Археологически открития и разкопки през 2012 г. София, 2013, 593 – 594.
- Чукалев и др. 2013б:** К. Чукалев, Ж. Узунов, Н. Русев, Д. Рабовянов, Д. Чернаков, Т. Тодоров. Издирвания на археологически обекти по трасето на газопровод „Южен поток“, сектор 5. – Археологически открития и разкопки през 2012 г. София, 2013, 594 – 596.

ARCHAEOLOGICAL SITE FROM THE CHALCOLITHIC AND LATE MEDIEVAL PERIOD NEAR THE VILLAGE OF VINOGRAD, VELIKO TARNOVO DISTRICT

Alexander Chohadzhiev, Ilian Petrakiev, Maria Gurova

SUMMARY

The excavations were carried out as part of the project “Expansion of the gas transmission infrastructure of Bulgartransgaz EAD parallel to the north (main) gas pipeline to the Bulgarian-Serbian border”, stage: “Linear part”. The site, known as 5019 is located 3 km west of the village of Vinograd, Strazhitsa municipality, Veliko Tarnovo district (figs. 1; 3). It is 315 m south-east of one of the largest settlement mounds in the region – the Klisedzhika tell site. There are traces of a large medieval building at the top of the mound (either a church or maybe even a monastery).

By means of 72 test trenches, it was established that there are no cultural deposits, nor archaeological features within the construction area (fig. 2). Only a small amount of poorly preserved ceramic shreds indicates habitation during the Neolithic, Chalcolithic and the Late Middle Ages (13th – 14th centuries). The obvious conclusion from the preliminary excavation campaign is that the route of the gas pipeline passes just south of the periphery of a large archaeological site from prehistoric and medieval periods (fig. 3.6).

Alexander Chohadzhiev, Regional History Museum Veliko Tarnovo, 6 Nikola Pikolo Str., 5000 Veliko Tarnovo, alcho_2000@yahoo.com
Ilian Petrakiev, Regional History Museum Veliko Tarnovo, 6 Nikola Pikolo Str., 5000 Veliko Tarnovo, petrakiev23@abv.bg
Maria Gurova, National Institute of Archaeology with Museum – Bulgarian Academy of Sciences, 2 Saborna Str., 1000 Sofia, gurova.maria@gmail.com

№ 23. ХАЛКОЛИТНА СЕЛИЩНА МОГИЛА ПРИ С. ПЕТКО КАРАВЕЛОВО

*Александър Чохаджиев, Кръстан Митов, Александра Янакиева, Пол Баку,
Радослав Боянов, Мария Гурова*

Разкопките през 2020 г. бяха съсредоточени в новия сондаж F. Той е с размери 7,50 (С – Ю) × 4 м (И – З). Явява се продължение на запад на северната част на сондаж Е, при който през 2019 г. не успяхме да разкрием западната граница на жилище D3 (Чохаджиев и др. 2020, 304).

Сондаж F се намира в северозападната част на могилата, където наклонът е на север и на запад и в него липсват етапите по-късни от средния халколит. Между орницата и деструкциите на

Обр. 1. Селищна могила Петко Каравелово. Сондаж F, изглед от запад: 1 – орница; 2 – разнесени останки от опожарено жилище (обект F1); 3 – разнесени останки от опожарено жилище (обект F9); 4 – разрушения на жилище D3; 5 – под на жилище D3; 6 – черна прослойка под пода на жилище D3; 7 – извън жилищно ниво, западно от D3; 8 – разрушения на опожарена постройка, по-ранна от D3 (обект F14)

Fig. 1. Tell Petko Karavelovo. Trench F – view from west. (1) topsoil; (2) scattered burnt house debris (feature F1); (3) scattered burnt house debris (feature F9); (4) burnt house destructions – feature D3; (5) burnt house floor – feature D3; (6) black layer under the floor – feature D3; (7) the off-house level west of D3; (8) burnt house destructions, earlier than D3 – feature F14

D3, в южната част на сондажа, бяха констатирани поне две строителни нива, които представляват тънки (около 0,2 м) разнесени опожарени останки от жилища със съвсем малко материали (обр. 1.2-3). В северните части на сондажи E и F орницата достига директно до разрушенията на жилище D3 (обр. 1.1).

В сондаж F бяха проучени и 10 ями. Това са обикновени ями, в които са полагани стълбове и запълвани обратно с изкопаната пръст, която съдържа опожарени разрушения и инвентар от жилищата, които пресичат, и вероятно тяхното предназначение е било за стабилизиране на пластове на могилата.

Достигайки до жилище D3, установихме, че разрушенията му освен известната ни от преди денивелацията от север на юг, имат и наклон на запад. Опожарените мазилки обхващаха изцяло ширината на сондажа. В хода на проучването им бе установено, че част от тях представляват падналата западна стена на жилището, която в процеса на разрушаването му е съборена изцяло навън. При нея имаме изключително редкия шанс да проучим колово-плетена конструкция (обр. 2). Коловете са с диаметър 4 – 10 см. От взетите проби бе установено, че четири от тях са от дъб, а един от ясен. Плетът е изграден от тънки пръчки (около 0,6 см). От взетите 59 проби се оказа, че само една е от леска, а останалите от калина (*Viburnum* sp.). Стената е била широка 0,3 – 0,4 м и висока поне 2 м. Със сигурност вътрешното ѝ лице е било загладено и боядисано в червено. От разрушенията е видно, че пожарът е бил отвътре.

Дебелината на разрушенията на жилището не е еднаква (обр. 1.4). Северно от т. нар. пропадане те са с дебелина 0,12 – 0,18 м. Най-голяма е дебелината на разрушенията в пропадането – достига до 0,45 м. Там се срещат мазилки с отпечатъци от масивни колове, но също така и с отпечатъци от малки преплетени пръчки. Липсва закономерност в начина на падане на отделните фрагменти. Пропадането е с дължина 2 м в посока север – юг. Разкрива се по цялата ширина на жилището. Южно от него дебелината на разрушенията е около 0,30 м. В пространството северно и южно от това пропадане разрушенията са на дребни фрагменти без останки от детайли с отпечатъци.

Обр. 2. Селищна могила Петко Каравелово. Останки от овъглена колово-плетена стенна конструкция от западната стена на жилище D3 в югозападния ъгъл на сондаж F

Fig. 2. Tell Petko Karavelovo. Charred wattle remains from the western wall framing of building D3 in the southwestern corner of F trench

Обр. 3. Селищна могила Петко Каравелово. Субструкция на жилище D3 – северна (обект E61) и западна (обект F18) строителни траншеи в северната част на сондаж E и сондаж F

Fig. 3. Tell Petko Karavelovo. Substructure of building D3 – northern (feature E61) and western (feature F18) foundation trenches in the northern part of E trench and in F trench

бяха проучени останките от жилище D3 в сондаж F, продължихме с проучване в дълбочина в сондаж E. Там успяхме да разкрием и останките от северната траншея на това жилище (обект E61; обр. 3). Тя е малко по-широка от западната – между 0,45 и 0,55 м. За разкритите 5,27 линейни метра от траншеята бяха констатирани 15 дупки, а това определя коефициент на гъстота от 2,84 кола на линеен метър. При съпоставянето на двете траншеи прави впечатление, че при западната коловите са по-нагъсто, докато при северната – са с по-големи диаметри. Към това можем да добавим и наблюдението, че западната траншея е малко по-тясна от северната.

Северната третина на жилището е с близо 0,80 м по-високо разположена. Прави впечатление, че в нея се откриват множество цели или добре запазени съдове, стоящи върху дъната си на пода. На 2,20 м от северната стена започва голяма чупка както при деструкциите, така и в пода на жилището (обр. 1). В този участък има огромно количество керамични съдове, повечето са силно натрошени и буквално на камари. Само най-долу, непосредствено върху пода, се откриват по-цели съдове. Находки, различни от керамични съдове, в това жилище са рядкост. В няколко съда и върху пода бяха открити каменни теслички, кремъчни артефакти и костени шила. Най-впечатляващо е блокче графит с размери 8,5 × 5 × 1 см.

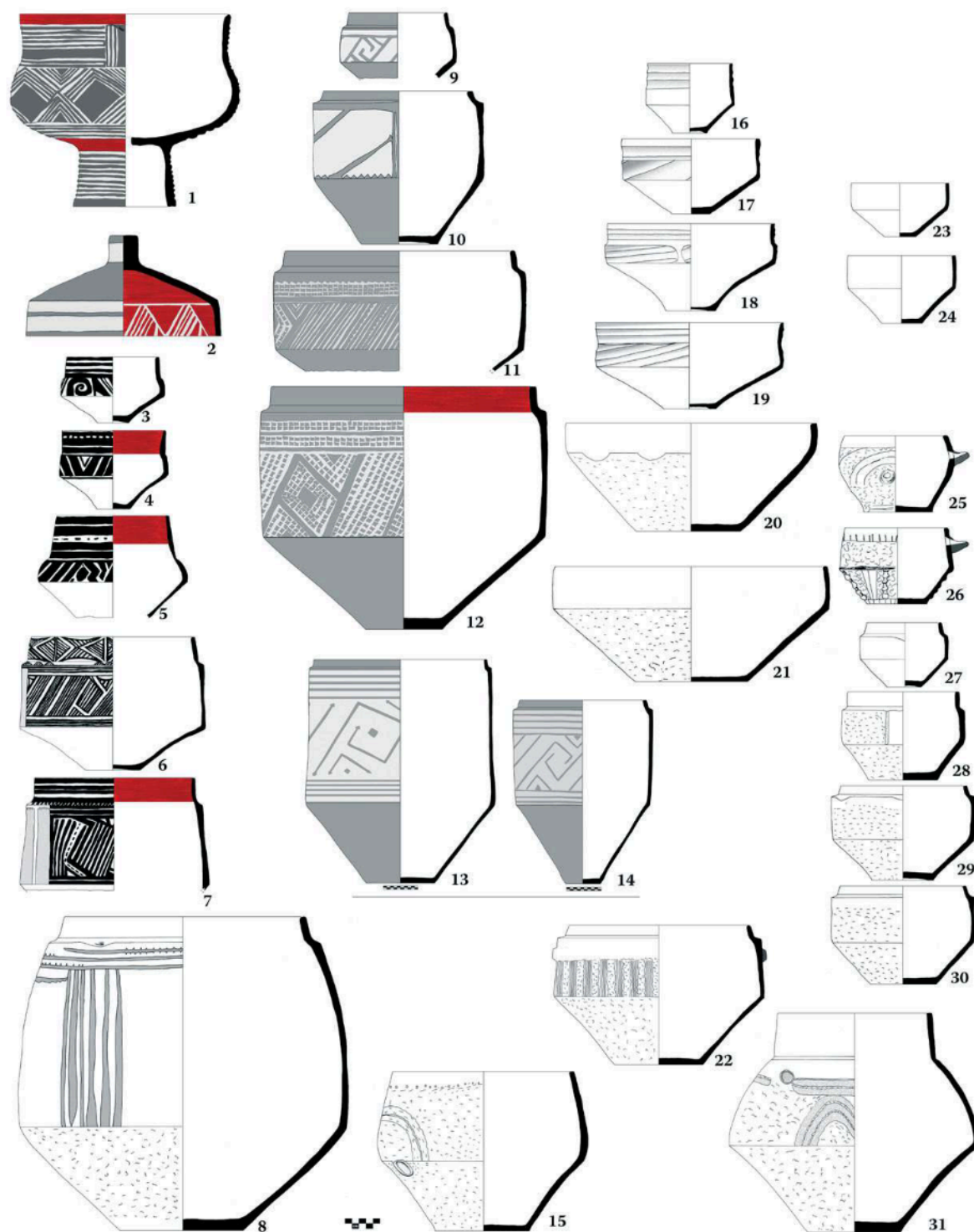
Анализът на архитектурните останки, начинът на разрушаване на жилището и разпиляване на инвентара насочват към наличието на вътрешна платформа (полуетаж), изградена от дърво и глина и обхващаща само централната част на жилището. Върху нея са били съхранявани керамични съдове, а вероятно в източния край е имало и пещ или огнище. Пространството под тази платформа също е било използвано за съхранение на съдове. Вътрешните лица на стените, както и част от платформата са били боядисани в червена боя. Липсващата източна и непроучената южна стени не позволяват да определим с точност размерите на жилището, но те са в рамките на между 8 и 9 м (И – 3) и между 14 и 15 м (С – Ю).

Основният инвентар на жилище D3 са керамичните съдове (обр. 4). През 2020 г., проучвайки само около 12 м² от северозападната част, са разкрити и идентифицирани най-малко 59 съда, с което общият брой съдове от D3 надхвърля 200 (Чохаджиев и др. 2020, обр. 3). Срещат се случаи на три или четири съда един в друг.

Керамичният комплекс показва сходства с по-ранните – големи и по-малки купи върху слабо конично столче, украсени с тънки инкрустирани бели линии и пояси с червена боя (обр. 4.1). С по-ранните комплекси също така могат да се свържат и широките купи с канелюри (обр. 4.17-19). Големите и по-малки хранилищни съдове, украсени с широки инкрустирани полета, показват сходства с известните ни подобни от по-късните нива (обр. 4.9-10, 4.13-14). Като преходен подход в начина на

Подът на жилището е сиво-бежов, опален, но без следи от висока температура (обр. 1.5). Дебелината му не надвишава 5 см. Под пода се констатира тънка черна прослойка (обр. 1.6). Тя е резултат от тлеенето на подложка от дървени клони под пода на жилището. С времето се е превърнала в почти неразличима черна маса.

След проучване на деструкциите ясно разграничихме и основите на стената – траншея с посока север – юг (обект F18; обр. 3). Тази западна траншея е с ширина около 0,30 м. На дълбочина достига до 0,50 м. Бяха идентифицирани 20 дупки за разкритите 5,43 линейни метра, а това определя коефициент на гъстотата от 3,68 кола на линеен метър от западната стена на жилище D3. Диаметрите на коловите варират от 0,10 – 0,12 м за по-малките и до 0,16 – 0,19 м за по-големите. След като

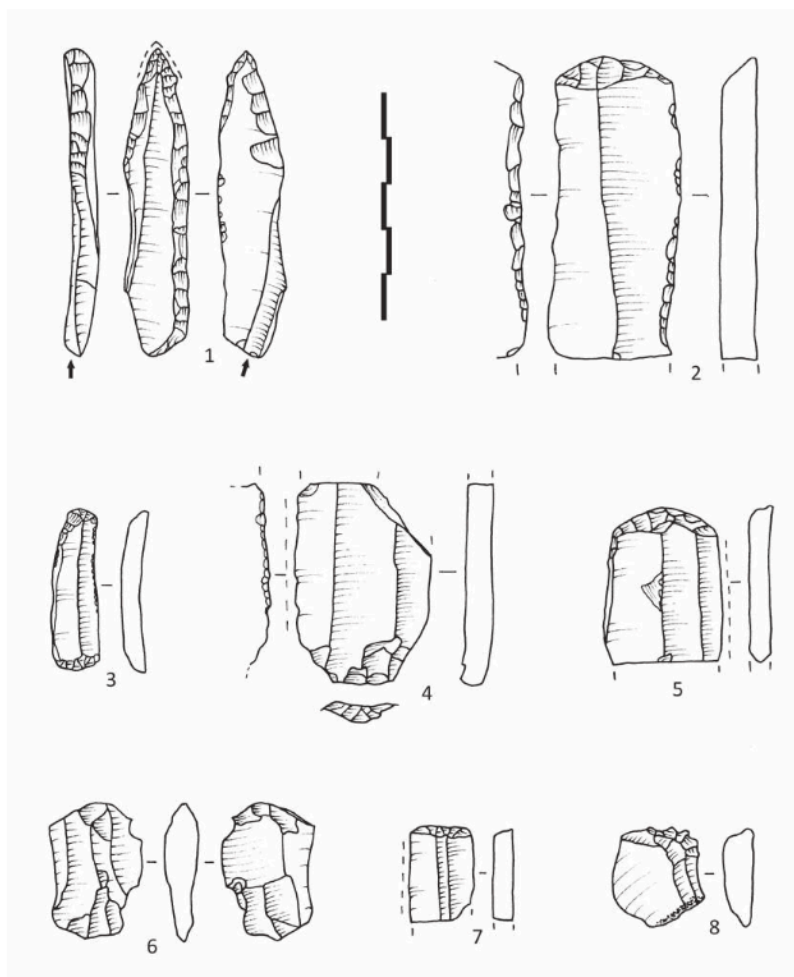

Обр. 4. Селищна могила Петко Каравелово. Керамични съдове от западната част на жилище D3 от проучванията през 2020 г. (рисунки: Р. Боянов и А. Янакиева)

Fig. 4. Tell Petko Karavelovo. Vessels from the western part of feature D3 from the 2020 campaign (drawings by R. Boyanov and A. Yanakieva)

инкрустиране можем да определим техниката на отнемане на повърхността, при която остават малки квадратчета в позитив, които освен да спомагат за закрепването на бялото вещество към съда, внасят и допълнителна шарка в орнаменталната композиция (обр. 4.11-12). Този начин на орнаментиране се среща само в този етап на могилата.

Съдовете, украсени с графит, независимо от формата и орнаментацията (с малко изключения), имат червена лента от вътрешната страна на устието си (обр. 4.4-5, 4.7). Графитната орнаментация без

Обр. 5. Селищна могила Петко Каравелово. Кремъчни артефакти от проучванията през 2020 г. Типологически оръдия: 1 – комбинирано оръдие свредел/резец; 2-3, 5, 7-8 – стъргалки; 4 – пластина с ретуш; 6 – лющник. Участъците със следи от употреба са маркирани с пунктир (рисунки М. Гурова)

Fig. 5. Tell Petko Karavelovo. Flint artefacts – typological tools: (1) combined tool borer/burin; (2-3, 5, 7-8) endscrapers; (4) retouched blade; (6) splintered piece. Zones of use-wear traces are marked with a dotted line (drawings by M. Gurova)

През 2020 г. бе открит още един капак (Чохаджиев и др. 2020, обр. 3.24) с инкрустирана украса от външната страна и рисунка с бяла боя на червен фон от вътрешната страна (обр. 4.2).

За разлика от по-ранните комплекси, където доминира овалността, в комплекса на D3 се забелязва стремеж към „разчленяване“ на формата и открояване на преломите. Като характеристика на комплекса се откроява и тенденцията към бицилиндричност и подчертаване на устийната част на съда.

Жилище D3 може да бъде отнесено към средния халколит, а датировката му – прецизирана около 4700 BC.

За отбелязване е суровинното разнообразие на флинта, представен в проучения кремъчен ансамбъл (обр. 5). Традиционно се срещат и артефакти с разпознаваеми следи от термичен шок, свързани с пожара. Дебитажът формално е доминиран от отломъци и фрагменти, но са налични серии пластини, пригодени за употреба и за оформяне на оръдия. Значителна част от отломъците и фрагментите са от сив с вариации флинт със значително по-лоши цепителни качества от лудогорския, който е представен сред част от оръдията и пластините. Типологическият репертоар е доминиран от стъргалки на пластини (6), следвани от лющници (2), комбинирани оръдия (2) и единични бройки на стъргалка на отломък, ретуширана пластина и ретуширан отломък. В резултат на трасологическия анализ са идентифицирани следи от употреба на 11 артефакта – шест пластини и пет типологически оръдия. Обработваните материали са в широк спектър (кожа, месо/кожа, кост и рог, камък/минерал, зърнени култури и други растения).

значение на композицията задължително включва хоризонтални линии под устието от външната страна (обр. 4.3-7). Понякога в горната част на съда се нанася ред от точки или правоъгълници. Интересна група съдове представляват големите бицилиндрични купи с графитна украса (обр. 4.6-7). При тях орнаменталната схема е най-усложнена и е развита в няколко (повече от три) хоризонтални пояса от сходни мотиви. При всички най-широкият пояс с графитна орнаментация е разсечен от инкрустирани метопи. Най-често те представляват обикновени вертикални изрязани правоъгълници, но се срещат и като орнамент от пресичащи се линии с назъбвания. Независимо от вида на украсата, орнаменталната схема е почти напълно подчинена на един и същ мотив. Мотивът представлява двойка еднакви елемента, наподобяващи буквата У, като единият е обърнат наобратно – огледално и надолу (обр. 4.9). При линейната инкрустация и при графитната рисунка мотивът се модифицира и усложнява и влиза в различни комбинации, но винаги запазва основната си характеристика – съчетание от двойка огледално симетрични еднакви елемента. Друга характеристика на комплекса са съдове с чучури (обр. 4.25-26). Те са биконични или сферични купи, винаги украсени с барботина. Характерна за ансамбъла форма са и големите паници с широко дъно (обр. 4.20-21). Горната им част е старателно загладена, а долната – с барботинизирана повърхност.

Литература

Чохаджиев и др. 2020: А. Чохаджиев, К. Митов, А. Янакиева, П. Баку, Р. Боянов, М. Гюрова, Н. Карастоянова. Халколитна селищна могила при с. Петко Каравелово. – Археологически открития и разкопки през 2019 г. Книга I. София, 2020, 302 – 307.

THE CHALCOLITHIC TELL-SITE NEAR PETKO KARAVELOVO

Alexander Chohadzhiev, Krastan Mitov, Aleksandra Yanakieva, Paul Bacoup, Radoslav Boyanov, Maria Gurova

SUMMARY

In 2020, the excavations were carried out in the new trench F where we were able to study the northwestern part of house D3 (fig. 1). Within just 12 m² we identified at least 59 ceramic vessels (fig. 4). The total number of vessels from this house (together with the ones from the 2017 and 2019 campaigns) exceeds 200, although the eastern part of the building was completely destroyed by an irrigation pipe, and the southwestern part has not been excavated yet. The traces of use on the bottoms of most vessels are a clue that it is not a workshop. Other inventory, different from ceramics, is a rarity for this house – several stone adzes, bone owls and flint tools were found inside some of the vessels, as well as charred grain and animal bones. The most impressive find from this feature is a block of graphite. Its size of 8.5 × 5 × 1 cm makes it one of the largest pieces known in Bulgarian Chalcolithic. The western wall of the house had collapsed to the outside. It was probably intentionally disassembled after the fire and used for leveling the terrain. In the southwestern corner of the trench F, we had the chance to reveal the charred wooden framework of the wattle-and-daub wall construction (fig. 2). The massive wood pieces are mostly of oak and ash trees, while the wattle sticks are mostly of Guelder rose (*Viburnum sp.*) and rarely of hazel.

We were able to reveal the substructure – the northern and the western foundation trenches with the postholes (fig. 3). The posts in the western trench are thinner, but closer to each other.

The stratigraphic position and the absolute chronology place house D3 at about 4700 BC. The lack of numerous plasters on the walls and floors is an indirect indicator for the comparatively short life of this huge building, that maybe served as communal warehouse.

Alexander Chohadzhiev, Regional Museum of History – Veliko Tarnovo, 6 Nikola Pikolo Str., 5000 Veliko Tarnovo, alcho_2000@yahoo.com

Krastan Mitov, kruki21vd@yahoo.com

Aleksandra Yanakieva, Regional Museum of History – Veliko Tarnovo, 6 Nikola Pikolo Str., 5000 Veliko Tarnovo, snuphy@abv.bg

Paul Bacoup, ED 112 – Université Paris 1 Panthéon Sorbonne, UMR 7041 – Archéologies et Sciences de l'Antiquité, Maison René Ginouvès, 21 Allée de l'Université, 92023 Nanterre Cedex, France, paul.bacoup@gmail.com

Radoslav Boyanov, radko995@abv.bg

Maria Gurova, National Archaeological Institute with Museum – Bulgarian Academy of Sciences, 2 Saborna Str., 1000 Sofia, gurova.maria@gmail.com

№ 24. СПАСИТЕЛНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА ОБЕКТ 85/1 В М. ГЯУРОЛСЪН ПРИ С. ГРАДИЩЕ, ОБЩ. ШУМЕН

Станимир Стойчев, Виктор Василев

Обектът се намира в м. Гяуролсън, землище на с. Градище, обл. Шумен (км 322+480 – 322+730, етап 3, участък 8 от проектното трасе на АМ Хемус). Разположен е на склон с южно изложение и на заливната тераса на р. Пакоша, в непосредствена близост до селищна могила Градище (обр. 1). Площта на обекта, попадаща в сервитута, е 10,4 дка. Заведен е в АИС – АКБ с № 10002964.

Проучванията са проведени в периода 02.06. – 06.08.2020 г. от екип в състав Станимир Стойчев – ръководител (РИМ – Шумен), Виктор Василев – заместник-ръководител (РИМ – Шумен), д-р Ни-